

конструкцію і модернізацію активної частини виробничих фондів. Поряд з цим дана пільга не вирішила проблеми оновлення основних фондів, а була лише важливим етапом нагромадження основного капіталу.

На жаль, нове податкове законодавство в Україні ліквідувало ці стимули науково-технічної діяльності, що негативно відображається на процесах розвитку науки і техніки загалом.

Високі ставки податку на прибуток і ПДВ, акцизного збору також негативно впливають на інноваційну діяльність. Річ у тім, що головними об'єктами суворого оподаткування є ті фінансові показники, які сьогодні в бізнесі є одним із найголовніших джерел фінансування інновацій.

Нині одним із найголовніших завдань української держави є сприяння ефективній взаємодії домогосподарств і фірм задля досягнення найбільш раціональної структури національної економіки і безболісного переходу до індустріального суспільства загалом.

Література

1. Бем Ф. Свобода конкуренции и свобода картелей// В кн.: Концепция хозяйственного порядка. Учение ордолиберализма. – М., 1997. – С. 219.
2. Корнай, Янош. Шлях до вільної економіки. Відхід від соціалістичної системи: угорський приклад/ Пер. з англ. – К.: Наук. думка, 1991. – 140 с.
3. Корнай, Янош. Дефіцит./ Пер.с венгер. – М.: Наука, 1990. – 607 с.
4. Стиглиц Дж. Многообразные инструменты, шире цели: движение к поствашигтонскому консенсусу// Вопросы экономики. 1998, № 8. – С. 6.
5. Урядовий кур'єр//26 вересня 2003 року, № 180. – С. 4.

УДК 330.342:338.911:330.151

Доц. Я.В. Кульчицький, канд. екон. наук – УкрДІТУ

ЕКОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Досліджується екологічна свідомість як чинник формування соціально-екологічних суспільних відносин. Автор простежує її генезис і формування нової екологічної парадигми економічної еволюції. Значна увага приділена становленню екоцентристської системи цінностей. Філософія екологічної альтернативи розглядається як пріоритетна домінанта трансформації сучасних еколого-економічних систем.

Ключові слова: екологічна свідомість, соціально-екологічні суспільні відносини, екологічна парадигма, економічна еволюція, філософія екологічної альтернативи, сучасні еколого-економічні системи.

Doc. Ya.V. Kul'chyts'kyi – USUFWT

Ecological transformation vector contemporary economic systems

In article investigates ecological consciousness as forming factor of socially-ecological social relations. Author traces her genesis and forming of new ecological paradigm of economic evolution. Considerable attention is spared to formation ecological of valuables system. Philosophy of ecological alternative considers as a priority-driven transformation dominant of contemporary ecological-economic systems.

Keywords: ecological consciousness, socially-ecological social relations, ecological paradigm, economic evolution, philosophy of ecological alternative, contemporary ecological-economic systems.

Головним вектором трансформації економічних систем на порозі ХХІ ст. є екологічний, який враховує такі важливі складові парадигми соціально-економічного прогресу, як екологічну та ресурсозберігаючу. При цьому екологічна складова пов'язана з поняттями відповідальності, відповідального суспільства та відповідальної економіки. Екологічна складова на практиці може виступати у формах екологічної відповідальності та екологічної безпеки. У цьому контексті доречними видаються відповідні ідеї видатних українських учених В. Вернадського і С. Подолинського, які не втратили своєї актуальності, що людина і природа, космос творять одне ціле і проектування сталого економічного зростання немислиме поза увагою до екологічних проблем суспільства.

Роль екологічної безпеки особливо зросла на початку ХХІ ст., коли поряд з формуванням постіндустріального та інформаційного суспільства у багатьох регіонах світу істотно загострилася екологічна криза, що почало загрожувати самому середовищу існування людини. Як слушно зазначає Л. Гринів, "сучасні соціально-економічні системи при всій їхній різноманітності зберігають єдність у головному: залишаються суспільствами потреб, що виснажують і забруднюють біосферу і такими, що формують "технократичну" людину. Така стратегія перетворення середовища існування для задоволення людиною своїх потреб, які до речі, безмежні, зміна деяких елементів навколишнього середовища без урахування системної організації взаємозв'язку природи і суспільства призвели до зміни низки глобальних параметрів природного середовища, що у сукупності знижує його якість. Добиваючись насамперед своїх найближчих споживацьких цілей, людина згодом відчуває вплив наслідків негативних змін у навколишньому середовищі, які здатні перекреслити всі позитивні результати соціально-економічного розвитку" [3, ст. 18].

Актуалізація екологічних проблем на порозі ХХІ ст. характеризується зростанням кількості інструментів екологічної політики, які використовуються для економічного захисту навколишнього природного середовища. У цьому контексті конструктивно й аргументовано видається позиція відомого дослідника І. Синякевича, котрий переконливо обґрунтовує принципи формування системи інструментів сучасної екологічної політики: трансформування зовнішніх негативних екологічних ефектів у внутрішні; інтеграції обов'язкових інструментів екологічної політики з добровільними; інтеграції інструментів екологічної політики з інструментами інших політик; пріоритетності інструментів екологічної політики, що забезпечують національну екологічну безпеку; ранжирування інструментів екологічної політики; трансформування інструментів економічної політики в інструменти екологічної політики [10].

Всебічний методологічний аналіз соціальних процесів неможливий без розгляду суспільства в усьому розмаїтті його проявів як цілісної системи. Звідси логічно випливає нагальність дослідження й аналізу соціально-екологічних суспільних відносин з різних сторін, як аспекту, зрізу цілісного суспільного організму. У цьому контексті В. Андрущенко та М. Михальченко слушно зазначають, що "соціум є особливий спосіб життя особливих істот – людей, головними чинниками якого є свідомість, діяльність і спілкування, ге-

нетично-функціональний зв'язок між якими призводить до створення відмінного від природного предметно-духовного світу культури" [1]. Складний і суперечливий взаємозв'язок цих складових суспільного життя і визначає у кінцевому підсумку структуру та основні характеристики соціально-екологічних відносин, якісні ознаки системи "суспільство-природа".

Крім екологічної діяльності, значний вплив на структуру і основні риси соціально-екологічних суспільних відносин здійснюють духовні чинники. Свого часу відомий німецький соціолог та економіст М. Вебер акцентував увагу на обґрунтуванні теорії рівнозначності матеріальних і духовних детермінант у суспільному розвитку [2]. Економічні чинники, за М. Вебером, необхідно розглядати одночасно з іншими – політичними, культурними, духовними, а не як визначальні. Жоден з чинників суспільного життя не варто абсолютизувати, оскільки духовні чинники зумовлюють розвиток економіки не меншою мірою, ніж економіка розвиток духовної сфери.

Сама екологічна діяльність, як і будь-яка діяльність взагалі, неможлива поза свідомістю, духовними виявами, які, у свою чергу, є атрибутами цієї діяльності. Духовні чинники – екологічна свідомість та екологічна культура – здійснюють, поряд з суто діяльнісними чинниками, істотний вплив на процеси формування й функціонування соціально-екологічних суспільних відносин. Вони є складовими діяльності, формуються у ній і самі впливають на напрямки її подальшого розвитку. Як слушно зауважує Г. Горак, "форми суспільної свідомості є ідеальним оформленням діяльності, в них відображені в ідеальній формі різні компоненти зв'язку людини зі світом" [12, С. 37]. На думку цього автора, "проблема виокремлення форм суспільної свідомості зводиться до питання про те, якими духовними якостями повинна володіти людина як суб'єкт діяльності, для того, щоб бути здатною перетворювати природний і соціальний світ і тим самим забезпечувати умови свого існування. Ці якості набуваються у процесі діяльності, об'єктивуються й конкретизуються у формах свідомості, які виступають в якості умов здійснення матеріально-перетворювальної діяльності" [12, ст. 79]. Зв'язок між духовністю та діяльністю у процесі перетворення природи також не є одностороннім: духовні якості людини, унаочненням яких є певний тип екологічної свідомості, визначають зміст, спрямування та наслідки екологічної діяльності, яка, у свою чергу, впливає на формування системи цінностей перетворювача.

Розвиток ставлення людства до природного світу пройшов довгий і суперечливий шлях від так званої "парадигми людської винятковості", з характерними для неї антропоцентризмом (сприйняттям людини як центру Всесвіту), через антиекологізм (уявлення про неминучість і необхідність протистояння між людиною і природою), до соціального оптимізму (незворушної віри у кінцеву перемогу людського розуму). Для подолання екологічної кризи в усіх її виявах на порозі ХХІ ст. потрібні нове сприйняття світу, новий тип екологічної свідомості. Тому з необхідністю виникло питання про нагальність впровадження нових принципів взаємовідносин людства з природою, нової системи цінностей, яка б ґрунтувалася на визнанні самоцінності природного світу, рівноцінності всіх існуючих на планеті природних творінь,

що об'єднані в єдину глобальну екологічну систему. Суть людини визначається не лише соціальним, але й природним середовищем, а тому екологічні закономірності не втрачають для індивіда своєї обов'язковості. Таким чином, ставлення людства до проблеми взаємовідносин з природним світом пройшло шлях від повного заперечення самоцінності природи у свідомості первісних мисливців, через антропоцентристську систему цінностей, яка панувала протягом століть в Європі, до сучасного розуміння й розвитку екологічної культури, яка орієнтується на цінності екоцентристської свідомості.

Запобігання перетворенню екологічної кризи на глобальну катастрофу зумовлює необхідність нового бачення світу, утвердження нової системи екологічних цінностей, яка може бути сформульована у вигляді "нової екологічної парадигми" [13], або "нової інвайронментальної парадигми" [4, ст. 34]. Попри формальні відмінності, зміст такого підходу вбачається у тому, що незважаючи на виняткові характеристики людини як природної і соціальної істоти, вона є лише однією з ланок (хоча й унікальною, неповторною) у ланцюзі глобальної екологічної системи. Взаємозв'язки між складовими цієї системи накладають на людину істотні обмеження щодо використання технологічних можливостей для задоволення власних потреб і примх, а наявність інтелекту не звільняє особу від залежності від загальних законів розвитку природи.

Багато дослідників вважають, що саме "нова інвайронментальна парадигма" повинна стати підґрунтям для формування нового типу екологічної свідомості – екоцентристського [3, 4]. Ми поділяємо позицію згаданих авторів, які переконливо доводять, що вищий щабель у системі ціннісних уявлень сучасної людини має посісти переконання щодо виключної важливості гармонійного розвитку людини і природи. Така позиція передбачає визнання самоцінності природного світу незалежно від уявлень щодо "корисності" або "шкідливості" його об'єктів чи процесів для людини. Таким чином, екоцентристська свідомість заперечує існування ієрархічної картини світу. Людина посідає у ній однакове місце поряд з іншими природними істотами, що зумовлює необхідність рівноправної взаємодії між суспільством і природою, яка має прийти на зміну односторонньо спрямованому впливу людини на середовище її існування.

Стверджуючи необхідність розуміння розвитку природи і суспільства як процесу коеволюції, спільного розвитку і взаємовигідної взаємодії, зазначимо, що у сучасній науці не існує єдиного тлумачення змісту коеволюції [9]. Дехто з науковців суть коеволюції вбачає у збереженні природи у відносно незмінному вигляді, що видається нам у принципі неможливим з урахуванням активної природоперетворювальної сутності людини, інші наполягають на необхідності збереження рівноваги, балансу між людиною і природою [7]. Попри існуючі розбіжності у поглядах, вчені єдині у думці, що долі людства та природи є нероздільними. А тому спроби вирішити суто "людські" проблеми за рахунок природи або навпаки заздалегідь приречені, діяльність з охорони природи продиктована необхідністю зберегти природний світ заради нього самого. Відтак, саме екоцентристська система цінностей має бути покладена в основу формування сучасної екологічної культури.

На наш погляд, екоцентристський тип екологічної свідомості – це система ціннісних уявлень про світ, для якої характерні пріоритет екологічної доцільності, прагнення до рівноправної взаємодії суспільства з природою і визнання самоцінності природного світу.

Водночас хочемо наголосити, що екоцентристська система цінностей не є такою, що відразу й беззаперечно сприймається широким загалом. Тому першим кроком на шляху встановлення нових принципів взаємодії суспільства з природою має бути усвідомлення необхідності їх щонайменше науковою громадськістю, розробка теоретичних підвалин і засад взаємодії суспільства з природою. У подальшому ці напрацювання мають пропагуватися і втілюватися у суспільну свідомість через активні ідеологічні, виховні, роз'яснювальні заходи тощо. Проблема полягає у тому, що часу на послідовне розгортання такої діяльності практично нема, оскільки, як вже зазначалося, нині існують об'єктивні передумови для перетворення екологічної кризи на катастрофу. Як слушно зауважує М. Моїсеєв, "людству для того, щоб забезпечити своє майбутнє, належить змінити моральні принципи настільки глибоко, як це відбулося на зорі становлення суспільства, коли норми поведінки серед неоантропів замінила людська мораль" [8].

На наш погляд, вищим щаблем еволюції сучасних еколого-економічних систем є екогомологічні. При цьому ми повністю поділяємо точку зору С. Злупка, котрий вбачає її роль у "... створенні передумов розвитку національної економіки, яку персоніфікує людина. Між екогомологією і національною економікою спільне те, що вони враховують єдність економічної та екологічної безпеки" [5]. Так само аргументовано й переконливо видається ще одна ідея цього ж дослідника, який зазначає, що "національні екогомологічні системи, очевидно, потрібно розглядати у контексті теорії порівняльних систем, біля витоків якої були й українські економісти, зокрема, Всеволод Голубничий..." [6].

Загалом у руслі окресленого методологічного дискурсу важливою передумовою сучасного соціального прогресу є забезпечення людством природного прогресу, а напрямком цивілізаційного розвитку є філософія екологічної альтернативи, що ґрунтується на новій екологічній парадигмі, тісно пов'язаній з біоцентричним і холістичним підходами [3, ст. 19]. При цьому, як слушно зазначає відомий сучасний учений Ю. Туниця, "єдина ідеологія, яка існуватиме до того часу, доки існуватиме життя на Землі – ідеологія екологічного імперативу..." [11].

Література

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. В 2-х т. – К.: Генеза, 1993. – Т. 1. – С. 135.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму: Пер. з нім. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
3. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії. – Львів: Львівський НУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.
4. Деребо С., Ясвин В. Две модели экологии// Человек. – 1998, № 1. – С. 34-40.
5. Злупко С. Екогомологія і становлення національної економіки України// Наук. збірник Українського Вільного Університету. – 1995. – Т. 17. – С. 332.

6. Злупко С. Основи екогенології: Текст лекцій і програмно-методичне забезпечення. – Львів: Вид. центр Львівського НУ ім. І. Франка, 2003. – С. 41.
7. Кочергин А., Марков Ю., Васильев Н. Экологическое знание и сознание. – Новосибирск, 1987. – С. 130.
8. Моисеев Н. Человек и биосфера. – М.: Молодая гвардия, 1990. – С. 257.
9. Основи соціоекології: Навч. посіб./ За ред. Г. Бачинського. – К.: Вища школа, 1995. – С. 31.
10. Синякевич І. Концепція щодо формування системи інструментів національної екологічної політики// Економіка України. – 2002, № 7. – С. 70-73.
11. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів: Вид. центр Львівського НУ ім. І. Франка, 2002. – С. 7.
12. Філософія. Курс лекцій/ За ред. Г. Горак. – К.: Либідь, 1993. – 342 с.
13. Яницкий О. Энвайронментальная социология вчера и сегодня// Общественные науки и современность. – 1993, № 2. – С. 76.

УДК: 338.242+339.37:334.5

Асист. О.І. Белей – ЛКА

РОЗРОБКА ІГРОВОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОВИМИ ПРОЦЕСАМИ В УМОВАХ РЕІНЖИНІРИНГУ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто ризики бізнес-процесів та інвестиційні ризики в умовах реінжинірингу. Побудовано модель та здійснено її аналіз на основі методів машинної імітації з використанням ігрових моделей.

Assist. O.I. Beley – Commercial Academy of Lviv

Development of game model of management by risky processes in conditions of reengineering of trade enterprise

In the articles is considered the risk of business-processes and the investment's risks in the conditions of reengineering. The model is constructed and the analysis is carried on basis of simulation methods with use of the game models.

Основною метою господарсько-економічної діяльності підприємства є отримання прибутку за будь-яких економічних і соціально-політичних умов. Для українських підприємств, робота яких раніше регулювалася командно-адміністративними методами, досягнення цієї мети стало неможливим без "перебудови" та пристосування до нових умов ринкової економіки. Одним з найефективніших шляхів докорінної "перебудови" підприємства є бізнес-процес реінжинірингу [1].

При реінжинірингу для успішної діяльності підприємства змінюються базові принципи організації і переходу до орієнтації не на функції, а – на самі процеси. Конструювання бізнесу перетворюється в інженерну діяльність завдяки найновішим досягненням в області інформаційних технологій.

Реінжинірингу, як і будь-якому бізнес-процесу, притаманний ризик. Серед спеціалістів та науковців по реінжинірингу панує думка [2], що 80 % невдач при проведенні реінжинірингу викликано мотивацією, обов'язковою участю керівництва, необхідністю експертного управління. Для успішної реалізації бізнес-процесу реінжинірингу необхідно його формалізувати.

З погляду ризику реінжиніринг подібний до гри в шахи, а не до гри в рулетку, тобто учасники реінжинірингу, як і гравці в шахмати у міру своїх